

Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku

We wrześniu 2008 roku mija 60 lat od czasu, kiedy staraniem Związku Historyków Sztuki i Kultury, powołano na Wzgórzu Katedralnym we Fromborku Muzeum Mikołaja Kopernika. Jest ono kontynuacją działalności Muzeum Wielkiego Astronoma założonego w roku 1916 przez kanonika miejscowej kapituły i znakomitego historyka Eugeniusza Brachvogla.

Ówczesną ekspozycję zlokalizowano na trzeciej kondygnacji wieży, należącej niegdyś do Mikołaja Kopernika i w kilku pomieszczeniach przyległej XIX-wiecznej biblioteki kapitulnej. Wyposażenie tej wystawy miało charakter eklektyczny. Z braku oryginalnych eksponatów i mebli, pochodzących z epoki, pokazywano tutaj głównie kopie i reprodukcje, a wśród mebli i obrazów zdarzały się eksponaty z epoki baroku i neogotyckie. Mimo tych niedoskonałości ekspozycja kopernikańska cieszyła się dużym powodzeniem wśród zwiedzających i została wspomniana życzliwie w słynnej książce Melchiora Wańkowicza „Na tropach Smętka”. Jej istnienie zakończyły działania drugiej wojny światowej.

Kiedy w lutym 1945 roku ustały we Fromborku działania wojenne, zastano tutaj niewyobrażalny ogrom zniszczeń. W gruzach legło blisko 80% zabudowy miejskiej, a na Wzgórzu ocalała właściwie jedynie katedra z okalającymi ją murami. Pozostałe obiekty zostały bądź całkowicie wypalone, bądź też pozbawione hełmów i pokryć dachowych. Wydawało się w owych czasach, że odbudowa zespołu Wzgórza Katedralnego jest niewykonalna. Mimo tego już wiosną 1946 z inicjatywy olsztyńskiej służby konserwatorskiej, działającej wspólnie z administracją apostolską Diecezji Warmińskiej i przy pomocy komitetu lokalnego, przystąpiono tutaj do prac zabezpieczających. Uporządkowano przede wszystkim katedrę, uzupełniając ubytki w jej zachodniej elewacji, naprawiając dachy i wywożąc gruz z najbliższego otoczenia.

Pierwszą powojenną realizacją konserwatorską na Wzgórzu Katedralnym była odbudowa i adaptacja na cele muzealne wewnętrznej *kanonii pod patronatem Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej*, przylegającego do niej *Domu Kustosza* i *Wieży Kopernika*. Ten zespół zabytkowych budynków usytuowanych na murach obronnych w północno – zachodniej części dziedzińca katedralnego, stosunkowo nieźle zachowany, wyjątkowo nadawał się do zamierzonej realizacji. Inicjatorem był wspomniany już Związek, który z inicjatywy Stanisława Lorentza, ówczesnego dyrektora Muzeum Narodowego w Warszawie, powołał w maju 1947 roku Komitet Fromborski, dla opracowania programu odbudowy i adaptacji wymienionego zespołu na cele muzealne. W skład komitetu któremu przewodniczył profesor Włodzimierz Antoniewicz weszli : Jan Antoni Miączyński, Tadeusz Przyppkowski, Stefan Kozakiewicz, Gerard Ciołek i dwaj młodzi architekci z Politechniki Warszawskiej **Hornung i Deubel** . Ten ostatni sprawował nadzór nad realizacją prac konserwatorskich z ramienia Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki. Wykonanie prac remontowo – konserwatorskich powierzono w lutym 1948 roku Oddziałowi IX Państwowych Przedsiębiorstw Budowlanych z Olsztyna.

Organizatorzy muzeum od początku rozumieli, że przy znikomej ilości pamiątek bezpośrednio związanych z wielkim astronomem, należy pójść drogą odbudowy i konserwacji zabytkowej architektury Wzgórza Katedralnego, jako jedynej tutaj i rzeczywistej pamiątki po Koperniku i 300-letnich rządach polskiej administracji kościelnej.

Głównym akcentem i zaczątkiem założenia architektonicznego warowni jest *Katedra pod wezwaniem Najświętszej Panny Marii Wniebowziętej i św. Andrzeja Apostoła* wzniesiona w latach 1329-1388. Halowa, trójnawowa z wydzielonym prezbiterium, bezwieżowa z dobudowaną od strony południowej w latach 1732-35 *Kaplicą Zbawiciela*. Została ona z czasem otoczona murami obronnymi z systemem wież, baszt i bram. Pierwsza wzmianka o budowie masywnych obwarowań Wzgórza pochodzi z roku 1391. Realizację obwarowań zakończono dopiero w roku 1537. Najpotężniejszym elementem tego systemu i jego pionową

dominantą jest wysoka *dzwonnica* nadbudowana w latach 1683 -85 nad XV-wieczną *ośmioboczną basteją* w południowo - zachodnim narożu warowni.

Owa oktagonalna wieża artyleryjska, zwana *magna turris*, powstała przed rokiem 1448 jako kluczowy punkt najbardziej zagrożonego płaskiego przedpola i głównego dojazdu do warowni. Jest to zapewne ostatni element całego systemu obrony wzgórza. Od początku ustawiono na tej bastei dzwonnice drewnianą lub zbudowaną w konstrukcji szkieletowej, którą w latach 1683 – 85 zastąpiono z inicjatywy biskupa Michała Radziejowskiego, kilkukondygnacyjną dzwonnica murowaną, zwieńczoną wspinałym barokowym hełmem. Po zniszczeniach wojennych została odbudowana w latach 1970-73 w sposób pozwalający określić ją jako najlepszą realizację konserwatorską ostatnich czasów na tym terenie. Autorami projektu tej realizacji byli dwaj inżynierowie z Olsztyna, architekt Witold Czajkowski i konstruktor Edward Sapała.

Zachodniej strony warowni broni wysoki mur zwieńczony krenelażem z dwoma poziomami ganków obronnych i prostokątną wieżą bramną (*Brama Zachodnia*), przykrytą czterospadowym dachem. Dalej prostokątna wieża wzniesiona jeszcze przed rokiem 1400, przykryta dachem namiotowym, flankująca mur w północno – zachodnim narożu. Należała ona niegdyś do Mikołaja Kopernika, stąd od wieku XVII nazywana jest *Wieżą Kopernika*. Zniszczona w czasie wojny, odbudowywana i remontowana w latach 1948- 65. Na jej najwyższej kondygnacji, kontynuując ideę Brachvogla udostępniono zwiedzającym *Pracownię uczonego doby renesansu*, mającą przypominać gabinet pracy astronoma z tej epoki. Budynek biblioteki kapitulnej, gdzie mieściła się wcześniejsza ekspozycja kopernikowska, spłonął w czasie wojny i w roku 1947 został rozebrany.

Między Wieżą Kopernika a północną półkolistą wieżą zwaną od wieku XVIII *Basztą Kustodii*, rozwija się północno – zachodni odcinek muru tworzący skośne ścięcie prostokątnego obwodu warowni.

Pośrodku, na murach wcześniejszej furty północnej, wznosi się *Kanonia pod patronatem Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej*. Zbudowana została w roku 1630 na fundamentach wcześniejszej kanonii i na murach nadbramia furty północnej. Swój ostateczny kształt uzyskała dzięki przebudowie z roku 1713. Jest to budynek barokowy dwukondygnacyjny, z zachowanymi elementami gotyckimi i późnorenesansowymi. **Zbudowany** został na planie prostokąta, ustawiony kalenicowo w stosunku do dziedzińca, elewacją północną opiera się o mur obronny. Do wnętrza prowadzi toskański portal, nad którym od roku 1948 widnieje zegar słoneczny. Z obszernej sieni schody prowadzą na piętro. Wnętrze parteru oraz sieni na piętrze przykrywają stropy z roku 1864. W salach piętra zachowane zostały stiukowe, bogato dekorowane fasetowe sufity z roku 1713. Z tego też okresu pochodzi kominek w dużej sali na piętrze, stiukowy o wyjątkowo bogatej dekoracji. Zachowało się tutaj troje barokowych, intarsjowanych drzwi z oryginalnymi okuciami i zamkami, oraz fragment podłogi z tego okresu. W czerwcu 1975 zainstalowano na parterze kanonii aparaturę służącą prezentowaniu widowiska „Światło i dźwięk„. Cieszyło się ono niezwykłą popularnością wśród zwiedzających. Po 13-tu latach zaprzestano tych prezentacji z uwagi na zużycie elementów elektronicznych, których w latach 80-tych nie było już na rynku. Ostatni remont kapitalny przeprowadzono tutaj w latach 2006 –7, adaptując pomieszczenia kanonii na pracownię muzealne i magazyny.

Kanonia pod patronatem NPM Wniebowziętej dobudowana została do zachodniej elewacji gotyckiego *Domu Kustosza*. Jest on nie tylko najstarszą kanonią wewnętrzną na Wzgórzu, lecz i jednym z najstarszych i najlepiej zachowanych w pierwotnym kształcie domów mieszkalnych w tej części naszego kraju. Usytuowany został w pobliżu zachodniej elewacji katedry. Budowa jego przypada na lata 1513-17. Oparty jest ścianą północną na murze obronnym. Zbudowany na planie prostokąta, częściowo podpiwniczony, posiada trzy kondygnacje. Przykryty jest podobnie jak sąsiednia kanonia dwuspadowym dachem

ceramicznym z naczółkiem. Nietynkowany. Do wnętrza wchodzi portal o łuku koszowym, obramiony laskowaniem z profilowanej cegły. Wnętrze jednotraktowe, od roku 1713 połączone z sąsiednią kanonią. Posiada na każdej kondygnacji dużą izbę i sieni. Izby i sienie przykrywają drewniane, belkowe stropy z XVII i XIX wieku. Najbardziej reprezentacyjny strop, zapewne jeszcze z XV I wieku, na pierwszym piętrze zachował duże partie polichromii o charakterze roślinnym. Znajdujący się na tej kondygnacji późnobarokowy kominek wykonany został w piaskowcu w roku 1713. Manierystyczny kominek na drugim piętrze, pochodzi z roku 1630. W zespole tym w latach 1948-70 mieściło się Muzeum Mikołaja Kopernika. W roku 1630 Dom Kustosza został komunikacyjnie połączony z półkolistą, średniowieczną *Wieżą Kustodii* za którą siedem skarp wspiera od zewnątrz długi, północny odcinek muru z wąskimi strzelnicami.

Od wschodu mur flankuje szeroka prostokątna wieża (XV-XVIII w.), komunikacyjnie i funkcjonalnie związana z katedrą, mieszcząca we wnętrzu *Kapitularz*. W połowie wschodniego ciągu murów znajduje się występująca na zewnątrz okrągła *Baszta Wschodnia* wzniesiona w roku 1536. Zamyka ona szczyt bramną dawniej furty.

Dalej, o południowo – wschodni odcinek muru opiera się potężna bryła *Starego Pałacu Biskupiego*, XIV-XVIII w. Od roku 1970, główna siedziba Muzeum Mikołaja Kopernika. Mur południowy zamyka od wschodu elewacja ryzalitu pałacu biskupiego, na której wyraźnie widać ślady po pierwotnie istniejącej tutaj wieży, w której jeszcze w XIV wieku mieściła się szkoła katedralna. Zaczątkiem tego założenia była wspomniana wieża narożna, mieszcząca szkołę katedralną z mieszkaniem scholastyka i dziekana kapituły. W ostatniej ćwierci wieku XV wieku użytkowana była jako dom dziekana i w tym czasie rozbudowana została z wykorzystaniem muru południowego w kierunku zachodnim, oraz nadbudowana o dwie kondygnacje. Od roku 1498 staje się czasową rezydencją biskupa, a około roku 1513 budynek ten zostaje poszerzony w kierunku północnym. W roku 1526 z inicjatywy biskupa Maurycego Ferbera, obiekt ten staje się stałą rezydencją biskupów warmińskich. Pałac biskupi na przestrzeni dziejów był wielokrotnie niszczone i odbudowywany. W latach 1626 –30 i powtórnie w roku 1655 został ograbiony i spalony przez wojska szwedzkie. Odbudowany został w roku 1666 przez biskupa Jana Wydźgę. W latach 1727-8 biskup Krzysztof Andrzej Szembek podejmuje decyzję o jego rozbudowie przez dostawienie od strony północnej ryzalitu i przebudowie całego wnętrza. Remontowany był jeszcze gruntownie w latach 1767-95 z inicjatywy biskupa Ignacego Krasickiego. W latach 1841-2 decyzją kapituły, z funduszków biskupich, wykonano tutaj remonty wewnątrz a elewacje wylicowano maszynową cegłą. W roku 1850 przeniesiono tutaj biura kurii diecezjalnej. W takim stanie pałac przetrwał do lutego 1945 roku kiedy został gruntownie zdewastowany i spalony, po pozostały pałacu jedynie mury magistralne. Dopiero w roku 1956 ruiny pałacu wstępnie zabezpieczono. W roku 1964 przystąpiono do realizacji prac remontowo – konserwatorskich według projektu opracowanego na Politechnice Warszawskiej przez Czesława Wegnera i Andrzeja Wołczyńskiego pod kierunkiem profesora Piotra Biegańskiego. Prace budowlane zakończono w roku 1970 i wówczas przeniesiono ekspozycję muzealną ze starego muzeum do nowego obiektu.

W wyniku przeprowadzonych wówczas prac konserwatorskich, zrekonstruowano częściowo elewacje gotyckie i renesansowe. Pozostawiając bryłę budynku w zasadniczym kształcie nadanym jej w czasie XVIII wiecznej przebudowy. Wnętrze pałacu przystosowano do ekspozycji muzealnej tworząc na poszczególnych kondygnacjach trzy wielkie sale wystawowe z aneksami.

W połowie długości, południowy ciąg muru przerywa dwucylindryczna, czterokondygnacyjna *Brama Południowa* (XV – XIX w.) z głównym przejściem na dziedziniec warowni, do którego prowadzi drewniany most przerzucony nad fragmentami XVI – wiecznego *Przedbramia*. Brama wzniesiona została w pierwszej ćwierci wieku XV-go

i już w roku 1490 wymieniana jako częściowo zamieszкана. W roku 1562, dobudowano do niej od strony dziedzińca budynek kurii. Brama wraz z kurią została kilkakrotnie zdewastowana podczas wojen XVII wieku i w roku 1703. Za każdym razem była odbudowywana, aż do roku 1850, kiedy opuszczono ją na dobre. W roku 1856 została gruntownie przebudowana na kasę biskupią i w tym kształcie została zachowana do naszych czasów. Po wojnie, niewielkim nakładem środków przeprowadzono tutaj remont sposobem gospodarczym, umieszczając w budynku bramnym Bank Spółdzielczy z mieszkaniami dla jego pracowników oraz nauczycieli. W roku 1969 została przekazana dla muzeum. Wnętrza wieży bramnej przebudowane zostały na mieszkania dla pracowników muzeum o wysokim jak na owe czasy standardzie. Na parterze przewidziano pomieszczenia recepcyjne, które z czasem zamieniono na kasę muzealną i stróżówkę. Remont ten zakończono w roku 1973.

Od zachodu przylega do bramy budynek *Nowego Wikariatu*. Jego południową elewację stanowi mur obronny. Zbudowany w roku 1723 na koszt biskupa Teodora Potockiego dla wikariuszy obsługujących katedrę. W roku 1861 przedłużony został w kierunku zachodnim. Na początku XX wieku jego wnętrza gruntownie przebudowano, obniżając m.in. sufity. Nieznacznie uszkodzony w czasie wojny, od roku 1948 służył na mieszkania pracowników muzeum. W roku 1974 przystąpiono tutaj do remontu kapitalnego z zamiarem adaptacji wnętrza całego budynku na mieszkania pracownicze. W trakcie prac rozbiórkowych odsłonięto w jednej z izb na parterze, wspianały, XVIII – wieczny, drewniany strop, polichromowany realistycznymi motywami kwiatowymi, zaczerpniętymi zapewne z rozpowszechnionych wówczas zielników. Odsłonięto również na ścianach tej izby fragmenty polichromii z iluzjonistycznie malowanym architektonicznym obramieniem portalu, z herbami biskupstwa, kapituły, oraz biskupa Szembeka. Ściany w jej górnej części zdobi lekki fryz z ornamentem kotarowym i z puttami. Autorem tej polichromii mógł być malarz Rogawski z Lidzbarka Warmińskiego, który w roku 1735, na polecenie biskupa Krzysztofa Szembeka, wykonał podobną w charakterze dekorację portalu katedralnej kaplicy Zbawiciela. Konserwację odkrytej polichromii wykonał w latach 1979-82 zespół konserwatorów pod kierunkiem Marii Erdmann – Przełomcowej z Olsztyna.

Biegnącego w stronę ośmiobocznej bastii odcinka muru broni półkolista *Baszta Południowa*, zwana również basztą prochową. Zrekonstruowana w latach 1956-58 po zniszczeniach wojennych, stanowi dobry przykład realizacji konserwatorskiej z tego czasu.

Ten fragment muru zwieńczony jest krenelażem i podobnie jak odcinek przed bramą południową, posiada u góry szeroką odsadzkę od strony dziedzińca.

Dziedziniec Warowni, otoczony opisanym systemem murów, bram, wież i baszt, oraz z budynkami służącym niegdyś biskupom i kapitule, z katedrą – głównym kościołem diecezji warmińskiej, zajmuje obszar zbliżonego do prostokąta plateau o wymiarach 163 x 80 metrów. Obejmuje on zapewne teren osadnictwa staropruskiego i z całą pewnością teren drewnianego grodu biskupiego, zbudowanego na tym wzgórzu około roku 1251. Kształt swój dziedziniec warowni zawdzięcza przemianom zachodzącym tutaj na przestrzeni wieków XIV - XVI. Zespół architektoniczny Wzgórza Katedralnego, jak wspomiano, był na przestrzeni dziejów wielokrotnie niszczone działaniami wojennymi, odbudowywany i przebudowywany. Do czasów II wojny światowej zachował się jednak w zasadniczym kształcie nadanym mu jeszcze w okresie średniowiecza. Również niszczycielskie działania ostatniej wojny nie zdołały zniweczyć walorów zabytkowych i historycznych miejsca zwanego od niepamiętnych czasów Wawelem Północy. Trwające tutaj niemal nieprzerwanie od roku 1948 prace konserwatorskie, zintensyfikowane przed rokiem 1973, kiedy przygotowywano obchody 500-tniej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, sprawiły, że ten zabytkowy zespół odzyskał dawną świetność. Na początku lat 90-tych XX wieku historyczna zabudowa Wzgórza Katedralnego wraz z otaczającymi ją zabytkowymi kanoniami została wpisana na światową listę dziedzictwa kulturalnego.

Dzieje fromborskiego muzeum są do 1989 roku nierozłącznie związane z decyzjami podejmowanymi przez władze polityczne w stosunku do Kościoła. Były tam okresy walki (do 1955) i względnego spokoju po roku 1956. Potem jeszcze kilka razy te sytuacje się powtarzały, co odbijało się różnie na ciągłości prac konserwatorskich, ale nie miało wpływu na niezmiennie dobre stosunki i sąsiedzka współpracę kolejnych kierownictw muzeum z duchowieństwem katedralnym.

W końcu roku 1947, decyzją władz administracyjnych przejęto na własność Skarbu Państwa zespół murów obronnych okalających katedrę z systemem wież i bram, oraz z wszystkimi zachowanymi tam budynkami poza samą katedrą i związanym z nią komunikacyjnie kapitularem. Zarządcą tych ostatnich obiektów pozostała Kuria Biskupia Warmińska z siedzibą w Olsztynie. Od września 1948 roku, dobrami muzealnymi zarządzał z Warszawy Związek Historyków Sztuki i Kultury a od początku lat 50-tych administracja miejscowa za pośrednictwem muzeum i pod nadzorem wojewódzkiego konserwatora zabytków w Olsztynie. Tak więc władze państwowe przejęły opiekę nad całością systemu fortyfikacyjnego Wzgórza, znacznie zniszczonego działaniami wojennymi. W ówczesnej sytuacji, dysponując niezwykle skromnym budżetem, Muzeum Mikołaja Kopernika nie miało żadnych możliwości finansowania prac konserwatorskich przy zarządzanych przez siebie obiektami. Również stan kadry merytorycznej (jedna osoba), wykluczał programowanie i nadzór nad tymi zadaniami. Dlatego od początku całość spraw konserwatorskich Wzgórza Katedralnego przejął wojewódzki konserwator zabytków w Olsztynie, który do roku 1975, czyli do nowego podziału administracyjnego kraju, działając w oparciu o budżet centralny i terenowy, opracowywał dokumentację, zlecał wykonywanie robót i sprawował nad nimi nadzór konserwatorski oraz finansowy. Po roku 1975 zadania te przejął wojewódzki konserwator zabytków w Elblągu i prowadził je do roku 1989. Po transformacji ustrojowej odpowiedzialność za całość tych spraw przejęło muzeum i w miarę możliwości, pod nadzorem konserwatorskim zajmuje się nimi do dnia dzisiejszego.

W roku 1993 decyzją Komisji Majątkowej działającej na mocy ustawy z roku 1989 o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, obiekty i teren na Wzgórzu Katedralnym stanowiące dotychczas własność Skarbu Państwa przekazano Warmińskiej Kapitulie Metropolitalnej. Wspomniana komisja ustanowiła na rzecz muzeum prawo do nieodpłatnego użytkowania dotychczas zajmowanych obiektów na okres 25 lat. Poczując się do odpowiedzialności za czasowo powierzone mienie dyrekcja muzeum w dalszym ciągu kontynuuje prace porządkowe i konserwatorskie na Wzgórzu, ale już nie tylko w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków ale i z kapitułą.

Wartości zabytkowe, artystyczne i historyczne zabudowy Wzgórza Katedralnego, szczególnie w pierwszych latach istnienia Muzeum Mikołaja Kopernika wyraźnie kontrastowały z jakością muzealiów w nim zgromadzonych. Z braku autentycznych pamiątek po Koperniku, pierwszą ekspozycję przygotowaną według scenariusza Tadeusza Przytkowskiego i otwartą w dniu 5 września 1948 i eksploatowaną do końca lat 60-tych XX wieku, wypełniły w głównej mierze kopie, reprodukcje i faksimile.

Świadomi tego muzealnicy, Otton Ślizień, Stefan Połom i wojewódzki konserwator zabytków w Olsztynie Lucjan Czubieli, postanowili reprezentowaną w muzeum problematykę propagować również w założonym w tym celu periodyku *Komentarze Fromborskie*. W roku 1965 ukazał się pierwszy zeszyt *Komentarzy*, w którym oprócz artykułów o charakterze popularno – naukowym, znalazło się m.in. miejsce na poezję sławiącą to wyróżnione przez historię miejsce. Kolejne zeszyty zawierały treści nie tylko historyczne. Z biegiem czasu, na ich łamach zaczęły zajmować coraz więcej miejsca tematy z dziedziny nauk matematyczno – przyrodniczych. Było to wówczas w województwie olsztyńskim, chyba drugie co do znaczenia wydawnictwo naukowe po *Komunikatach Warmińsko – Mazurskich*, redagowanych w Ośrodku Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie.

Z czasem zbiory muzealne wzbogaciły o wartościowe depozyty muzea warszawskie, poznańskie, olsztyńskie i rapperswilskie. Od roku 1975, kiedy muzeum fromborskie rozpoczęło działalność gospodarczą jako zakład budżetowy, stworzyły się możliwości wzbogacania zbiorów drogą zakupów.

W roku 1970 ekspozycję muzealną przeniesiono do odbudowanego i zaadaptowanego na ten cel nowego pałacu biskupiego. Powierzchnia ekspozycyjna zwiększyła się tutaj kilkakrotnie, dzięki czemu oprócz stałej wystawy kopernikańskiej, można było w oparciu o znakomite zabytki kultury materialnej uzyskane z wykopalisk prowadzonych przez zespół prof. Jerzego Krupę z Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie na terenie Wzgórza, zorganizować kolejną interesującą wystawę. Można też było jedną z sal wykorzystywać na wystawy czasowe, bez konieczności, jak to było w poprzednim miejscu, likwidowania w tym celu ekspozycji stałej. Przybyło wówczas kilku pracowników merytorycznych i znacznie wzrosła ilość pracowników pomocniczych. Muzeum otrzymało służbowy mikrobus, uniezależniając się w ten sposób od przewoźników najemnych.

W działalności muzeum po roku 1970 rozpoczął się zatem nowy okres który zaowocował intensyfikacją prezentacji wystaw czasowych sztuki dawnej i współczesnej. Powołano nowe działy sztuki i rzemiosła artystycznego. Usamodzielniono muzealną bibliotekę a po roku 1973, kiedy w odbudowanym oktagonie zorganizowano planetarium i w stojącej na nim dzwonnicy zawieszono wahadło Foucaulta, powołano dział astronomii. W roku 1978 muzeum zatrudniało już 23 osoby w tym 7 pracowników merytorycznych z wyższym wykształceniem, w 1988 roku, analogicznie 34 i 7, zaś w latach 90 pracowało tutaj 40 osób a kadra merytoryczna liczyła 9 pracowników. Obecnie jest ich 12.

Wraz z rozwojem liczebności kadry merytorycznej i powiększaniem powierzchni ekspozycyjnej, rosła ilość organizowanych tutaj wystaw czasowych. Prezentowały one głównie problematykę związaną ze sztuką dawną i współczesną z akcentem na wywodzącą się z terenów dawnych Prus Królewskich i Książęcych, oraz nauki matematyczno - przyrodnicze. W ciągu pierwszych 20 lat istnienia muzeum, prezentowana była tutaj jedynie wystawa poświęcona Mikołajowi Kopernikowi. Bardzo sporadycznie, z powodu braku miejsca instalowano wówczas wystawy czasowe. Wraz z przeniesieniem ekspozycji do odbudowanego pałacu biskupiego i pozyskaniu z czasem dalszych powierzchni ekspozycyjnych w odbudowanej dzwonnicy (1973 r.) i szpitalu św. Ducha (1989 r.), liczba organizowanych wystaw czasowych stale rosła. W sumie w latach 1970-2008 przygotowano i udostępniono zwiedzającym 312 czasowych ekspozycji. Spore sukcesy wystawiennicze uzyskało muzeum w latach 80-tych XX wieku, co brzmi dosyć paradoksalnie, bowiem wielu pamięta obowiązujące wówczas ograniczenia niemal w każdej dziedzinie życia społecznego.

W 1983 roku muzeum otrzymało drugą nagrodę w ogólnopolskim konkursie na najciekawsze wydarzenie muzealne roku za wystawę *Niebo widziane z ziemi*, zorganizowaną z okazji 510 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Podobnie oceniono wystawę, *Komety*, w roku Komety Halleya (1985 r.), wystawę *Jan Heweliusz* (1986 r.) a ekspozycję *Mikołaj Kopernik jako lekarz, XVI – wieczna wiedza medyczna* z 1987 r., zorganizowaną w jako inauguracja prezentowania historii medycyny , przewidzianej w remontowanym wówczas Szpitalu św. Ducha, uznano za wydarzenie muzealne roku. Każda z tych wystaw, podobnie jak wiele innych, organizowanych tutaj do dnia dzisiejszego, opatrzona została katalogiem.

Dzięki rozwijanej od roku 1975 przez muzeum działalności gospodarczej, szczególnie w ostatniej dekadzie, przyjęta polityka zakupów umożliwiła znaczący wzrost zbiorów starych druków, zabytków kartografii, starego rzemiosła artystycznego, zabytków z dziedziny historii astronomii i medycyny, oraz sztuki dawnej i współczesnej. Zbiór starodruków i inkunabułów zawiera obecnie szereg unikatowych pozycji. Należy do nich drugie i trzecie wydanie *De revolutionibus...* . To ostatnie pochodzi z biblioteki Jana Heweliusza i opatrzone jest jego autografem. Jest tutaj dzieło Kopernika o bokach i kątach trójkąta wydane w Wittenberdze

w 1542 roku, a także słynne *Narratio Prima* Jerzego Joachima Rhetyka wydane w Gdańsku w roku 1540. Wśród zbiorów bibliotecznych Muzeum Mikołaja Kopernika znajdują się jeszcze dzieła Galileusza, Jana Keplera, Tychoona de Brahe, Jana Heweliusza i Izaaka Newtona. Jest wreszcie inkunabuł wenecki z roku 1497 *De medicina* Aulusa Corneliusa Celsusa z roku 1502. Cenny jest ogromny zbiór atlasów geograficznych z których najcenniejszym jest Atlas Mercatora (Gerarda Kremiera) wydany w Duisburgu w roku 1595. W ostatnim czasie muzeum wzbogaciło się o zabytkowe atlasy z wedytami miast europejskich, oraz o bogatą kolekcję XVI – XIX – wiecznych map, obejmujących głównie tereny biskupiej Warmii.

W roku 1985 udało się okazji kupić niewielki zbiór XVIII – XIX – wiecznych rzeźb i obrazów pochodzących z warmińskich lapidariów kościelnych. Dał on początek dla muzealnej kolekcji sztuki dawnej. Dzięki owocnej współpracy z proboszczem katedry, został uzupełniony o depozyty z tego samego okresu przechowywane dotychczas w tutejszym kapitularku, reprezentujące nie tylko sztukę sakralną, ale również przedmioty rzemiosła artystycznego. W ostatnim czasie muzeum pozyskało z lapidarium katedralnego przechowywane tam od zakończenia wojny fragmenty witraży. Wykonane one zostały dla katedry fromborskiej w latach 1861-1912 przez firmy witrażownicze z Wrocławia Linnich i Koblencji. Staraniem dyrekcji i pracowników muzeum, zostały zidentyfikowane, ikonograficznie opracowane i przekazane do konserwacji. Obecnie znajdują się na muzealnej ekspozycji w sąsiedztwie stałej wystawy zabytków archeologicznych ze stanowisk na dziedzińcu katedralnym, w zespole szpitala św. Ducha z kaplicą św. Anny oraz w mieście. W tym samym miejscu ustawiono w latach 70-tych XX wieku dwa pięknie zdobione XVIII wieczne piece z których jeden jest miejscowy, drugi zaś przeniesiony z pałacu z pod Ornetą.

Ważne miejsce w zbiorach muzeum znajduje sztuka współczesna. Początki jej gromadzenia sięgają pierwszej połowy lat 70-tych XX wieku, kiedy to zaczęto organizować staraniem muzeum *plenery fromborskie*. Zapraszani do udziału w plenerach, często uznani artyści z kraju i zza granicy zwyczajowo zostawiali po jednej swojej pracy, dzięki czemu na przestrzeni kilku lat muzeum wzbogaciło się o dzieła sztuki, nawiązujące często do tematów bliskich problematyce tutaj prezentowanej. Dzięki takiej działalności i późniejszym zakupom, muzealne zbiory sztuki współczesnej wzbogaciły się o dzieła takich artystów jak Bronisław Chromy, Janusz Eysymont, Józef Gielniak, Władysław Hasiór, Henryk Stażewski, Jonasz Stern, Jan Tarasin i innych. Do pokazów sztuki współczesnej od ponad ćwierćwiecza służy muzeum dawna dzwonnica katedralna gdzie urządzono letnią galerię polskiej sztuki współczesnej.

Najistotniejszą dla charakteru działalności Muzeum Mikołaja Kopernika jest prezentacja i popularyzacja problematyki astronomicznej. Początkowo w zbiorach muzealnych znajdowały się tylko kopie instrumentarium Kopernika wykonane przez Tadeusza Przytkowskiego. Od końca lat 70-tych XX wieku muzeum gromadzi zabytkowe instrumenty astronomiczne, oraz w mniejszym stopniu te, służące geodezji i nawigacji. Stanowią one podstawę stale rozwijanego działu historii astronomii. W latach 90-tych XX wieku zbiory działu astronomii powiększyły się znacząco o kolekcję meteorytów.

Jedną z zupełnie wyjątkowych specjalności w polskim muzealnictwie jest tutaj praca naukowo-oświatowa w dziedzinie astronomii. Celowi temu służy planetarium, zainstalowane w roku 1973 we wnętrzu oktogonu na którym stoi dzwonnica. Na kopule sztucznego nieba o średnicy 8 m., przy pomocy aparatury ZKP-2, firmy Carl-Zeiss-Jena, wyświetlane są obrazy ciał niebieskich widocznych z każdej szerokości geograficznej, pory roku i dnia. W ciągu ponad 30 lat pracy planetarium odbyło się tutaj ponad 35000 seansów, obejrzanych przez blisko 2.000.000 osób. Przez ten okres działalności przygotowano ponad 50 tytułów z których *Komety* oraz *Jak Kopernik obserwował*, cieszyły się dużym zainteresowaniem.

Od roku 1981 działalność tę wspiera obserwatorium astronomiczne, usytuowane na Górze Żurawiej, stanowiącej najwyższe wzniesienie w najbliższej okolicy. Znajdują się tam pawilony ze sprzętem astronomicznym, oraz budynek wyposażony w specjalistyczne pracownie. Dla szczególnie zainteresowanych miłośników astronomii, we współpracy z Polskim Towarzystwem Miłośników Astronomii, organizowane są letnie obozy pod hasłem *Wakacje w Planetarium i Obserwatorium*. Podobnie jak inni pracownicy merytoryczni muzeum, również pracownicy planetarium publikują szereg artykułów naukowych i popularnych w czasopismach i wydawnictwach specjalistycznych.

Ponadto muzeum posiada bogaty zbiór numizmatów, w tym niemal wszystkie medale kopernikowskie.

W roku 1989, Muzeum przejęło na własność zespół zabytkowego *Szpitala św. Ducha*. Usytuowany jest on we wschodniej części miasta, na lewym brzegu zasypanego w roku 1967 średniowiecznego kanału. Od Wzgórza Katedralnego dzieli go niecałe pół kilometra. Nie zniszczony w czasie działań ostatniej wojny, nieużytkowany, ulegał stopniowej dewastacji. W roku 1978, dyrekcja Muzeum Mikołaja podjęła inicjatywę zorganizowania w nim ekspozycji związanej z historią medycyny, mając na uwadze i to, że Kopernik wśród wielu umiejętności, posiadał dosyć rozległą na owe czasy wiedzę medyczną, którą służył głównie biskupowi. Jeszcze w roku 1974, nie mając koncepcji dotyczącej sposobu adaptacji szpitala, ze środków konserwatorskich rozpoczęto tam prace archeologiczne, pozyskując znakomity materiał zabytkowy dla celów ekspozycyjnych. Owe badania pozwoliły również na ustalenia dotyczące rozwoju przestrzennego budynków szpitala i kaplicy.

Szpital ten powstał prawdopodobnie w połowie wieku XIV. Pierwotnie zarówno szpital jak i kaplica wzniesione były z bali obrzuconych gliną, dachy zaś pokryto słomą. Opierając się na zachowanych dokumentach datę budowy istniejącej, murowanej kaplicy umieścić można między rokiem 1426-1433. W latach 1507-1519, szpital czasowo prowadzony był przez antonitów przybyłych z Tempzin w Meklemburgii. Interesujący jest udział Mikołaja Kopernika w posiedzeniu kapituły w dniu 7 kwietnia 1507 roku w sprawie darowizny szpitala na rzecz antonitów. Jest to jedno z nielicznych świadectw jego pierwszych lat pobytu na Warmii. Na pierwsze lata preceptorii antonitów przypada budowa murowanego szpitala dla chorych i ubogich. Po roku 1686 rozebrano rozwalający się już budynek szpitalny i przy zachowaniu średniowiecznych fragmentów, wybudowano nowy, istniejący do dzisiaj. W roku 1691 przebudowano południowy aneks kaplicy na oratorium św. Anny. Dalsze niewielkie prace budowlane prowadzono w roku 1709, kiedy przybudowano do półkolistej absydy zakrystię, a dawną zamieniono na oratorium św. Józefa. Kiedy w roku 1742 w czasie remontu dachu szpitala wybudowano nową sygnaturkę, od tego czasu, mimo niewielkich napraw mających miejsce przed połową XIX wieku, w roku 1907 i w latach 1931-32, szpital w nie zmienionym kształcie przetrwał do naszych czasów

W roku 1980 przystąpiono tutaj do prac remontowo – konserwatorskich z przeznaczeniem na siedzibę działu historii medycyny Muzeum Mikołaja Kopernika. Prace zakończone zostały jesienią 1989 roku. W ciągu następnych lat zagospodarowano otoczenie szpitala, organizując po stronie południowej, w miejscu przyszpitalnego cmentarza, herbarium i udostępniono jego wnętrza zwiedzającym. Szpital św. Ducha z kaplicą św. Anny we Fromborku jest dzisiaj jedynym w Polsce zabytkiem szpitalnictwa, zachowanym w niezmienionym kształcie od pierwszej połowy XVIII wieku.

Zespół szpitalny złożony jest zatem z gotyckiej, orientowanej kaplicy i przylegającego do niej od zachodu gotycko – barokowego szpitala. Usytuowany jest wzdłuż południowej pierzei ul. Starej. Od strony wschodniej otacza go teren dawnego cmentarza, od południa – herbarium i ogród. Murek z bramką otaczający cmentarz pochodzi z XV-XVIII wieku. Szpital zbudowany został na planie wydłużonego prostokąta, kaplica na planie zbliżonym do kwadratu z trzema aneksami i półkolistą absydą.

Otynkowany korpus szpitala, dzięki charakterystycznemu dla kościołów bazylikowych układowi, stwarza wrażenie budowli sakralnej. Potęguje je występująca od strony wschodniej, usytuowana na osi szpitala kaplica stanowiąca jakby rodzaj prezbiterium. Salowa kaplica, już od czasów średniowiecza, połączona była z salą szpitalną, półkolistą arkadą z drewnianą kratą na całej wysokości. Owa sala, przypominająca kościelną główną nawę, pełniła niegdyś funkcje jadalni, infirmerii i miejsca wspólnych modłów hospitalistów, zajmujących dwanaście cel usytuowanych po obu stronach przestrzeni szpitalnej. Cele te, znacznie niższe od głównej sali, przykryte ceramicznymi dachami pulpituowymi, sprawiają na zewnątrz wrażenie bocznych naw bazylikowego kościoła. Obok szeregu cel, połączonych w jedną przestrzeń w roku 1907 i później w roku 1959, znajdowały się od strony zachodniej, otwarte arkadami do nawy głównej – apteka szpitalna i kuchnia. W tej samej części budynku szpitalnego odsłonięto podczas ostatnich prac archeologicznych kilka ostrołukowo sklepionych piwnic z około połowy wieku XIV, nie powiązanych już z dzisiejszym układem przestrzennym zespołu szpitalnego. Tam również odsłonięto, poddano konserwacji i wyeksponowano unikatowe w skali Europy średniowieczne piece łaźiebne.

Sala szpitalna i kaplica św. Anny posiadają pozorne sklepienia kolebkowe. Stropy w absydzie i w zakrystii – belkowe. Boczne oratoria kaplicy posiadają kolebki poprzeczne. Przestrzeń po dawnych izbach hospitalistów przykryto w czasie remontu w latach 1982-85 stropami ceramicznymi. Drewniany balkon chórowy w zachodniej części głównej sali pochodzi z roku 1907. Na zewnętrznych elewacjach szpitala zachowały się skromne detale architektoniczne, głównie z końca XVII wieku. Główny korpus szpitala przykryty został trójspadowym dachem ceramicznym, kaplica posiada dach dwuspadowy, jej absydę kryje również ceramiczny, trójspadowy daszek. Od strony wschodniej, na skraju szpitalnej kalenicy, zachowana została, pochodząca z początku wieku XIX murowana konstrukcja sygnaturki, na której od początku znajduje się okazałe gniazdo bocianie. Druga wieżyczka na sygnaturkę, ażurowa, zwieńczona cebulastym hełmem i kryta blachą, znajduje się po przeciwnej stronie kalenicy i pochodzi z roku 1742. Szczyt schodkowy dobudowanego w wieku XVI do kaplicy oratorium św. Józefa posiada charakter gotycki.

Najcenniejszą ozdobą wnętrza kaplicy jest zachowane tutaj *malowidło Sądu Ostatecznego*, pokrywające absydę. Trudno obecnie w całości odtworzyć tutaj pierwotny program ikonograficzny, bowiem kilka scen uległo całkowitemu zniszczeniu przy przekuwaniu drzwi prowadzących do wzniesionej w roku 1709 zakrystii. Jeszcze niedawno uważano, że polichromię w kaplicy wykonał około roku 1434 fromborski pisarz miejski Krzysztof Blumenroth, jednakże w świetle ustaleń Andrzeja Paczesnego, konserwującego obecnie odsłonięte tutaj malowidła, czas wykonania całej polichromii należy odnieść do wieku XVI. Pewnym pozostaje to, że autorem musiał być miniaturzysta, któremu znacznie bliższa była teologia niż arkana malarstwa ściennego. Malowidło „Sąd Ostateczny” odkryto w roku 1931 i w latach następnych zabezpieczono przy pomocy konserwatorów z Królewca. W roku 1961 konserwowane było przez zespół po kierunku Barbary Grabowskiej z Gdańska. Malowidła na ścianach bocznych i w oratoriach, częściowo odsłoniła i zabezpieczyła w roku 1981 Janina Piaskowska, a w latach 1983-4 malowidło „Sąd Ostateczny”, konserwował Jacek Wziętek z zespołem.

Już od połowy lat 80-tych XX wieku gromadzone są w muzeum zabytki związane z historią medycyny. Obecnie w skład tego zbioru, liczącego przeszło 500 eksponatów z okresu od XVI do XX wieku, wchodzi bogata kolekcja naczyń aptekarskich, sprzęty i naczynia medyczne, głównie z najbliższego regionu. Część z nich udostępniona jest na stałej ekspozycji w północnym aneksie budynku szpitalnego. Wystawę uzupełniają bogate zbiory medyczne biblioteki muzealnej – starodruki, rękopiśmienne recepty oraz wypisy leków, oraz dawna grafika o tematyce medycznej. Spośród druków medycznych należy wyróżnić słynne aforyzmy Hipokratesa z XVI - wiecznym komentarzem, zielniki polskie z XVI – XVII wieku,

m.in. *Zielnik polski* Marcina z Urzędowa, *Zielnik* Szymona Syreniusza, wydany w Krakowie w roku 1613, a także traktat o tętnie sławnego lekarza poznańskiego z wieku XVI Józefa Strusia. Na tej ekspozycji znajdują się również atlasy anatomiczne, w tym XVII – wieczne dzieło o chirurgii Jana Scultetiego, polski podręcznik położnictwa z XVIII wieku pt. *O sztuce babienia*, oraz XVI – wieczne publikacje słynnego Paracelsusa.

Z braku wystarczającej powierzchni wystawienniczej w obiektach muzealnych na Wzgórzu Katedralnym, w zespole szpitalnym organizowane są często ekspozycje czasowe sztuki dawnej i współczesnej, oraz rzemiosła artystycznego i ceramiki.

W roku 2007 Muzeum Mikołaja Kopernika przejęło stojącą wśród starodrzewu w pobliżu zespołu szpitala św. Ducha, *Kaplicę św. Jerzego*. Wzniesiona ona została po roku 1826 z cegły po rozebraniu istniejącego tutaj wcześniej leprozorium. Nadano jej skromną barokową formę. Zbudowana na planie kwadratu kaplica jest murowana i tynkowana. W elewacji wschodniej znajduje się duże półkoliste okno. Schodni szczyt jest wolutowy. Na kalenicy dwuspadowego, ceramicznego dachu ustawiono drewnianą wieżyczkę sygnaturki o stożkowym, pokrytym blachą hełmie. Wejście do wnętrza kaplicy, przykrytego drewnianym stropem, prowadzi od strony południowej. Jeszcze po wojnie był wokół kaplicy niewielki cmentarz zlikwidowany w roku 1970. Na jego miejscu powstał park, włączony ostatnio do terenów przyszpitalnych, w sąsiedztwie muzealnego herbarium. W roku 2009 kaplica będzie remontowana i udostępniona zwiedzającym.

Po roku 2018, własnością muzeum w formie dzierżawy wieczystej pozostaną jedynie tereny Obserwatorium Astronomicznego na Górze Żurawiej, oraz zespół szpitalny św. Ducha i Kaplica św. Jerzego. Do dnia dzisiejszego nie wiadomo jakie stanowisko zajmie w przyszłości kapituła w stosunku do obiektów użytkowanych przez Muzeum Mikołaja Kopernika na Wzgórzu Katedralnym. Ta niepewność powoduje, że staraniem dyrekcji muzeum realizowane są tutaj tylko najpilniejsze prace konserwatorskie i remontowe, gdyż brakuje możliwości działania bardziej perspektywicznego.

Już na początku działalności Muzeum Mikołaja we Fromborku, jego pierwszy kierownik Otton Ślizień nawiązał ścisłą współpracę z ówczesnym proboszczem katedry, salezjaninem Zygmuntem Maciakiem. Polegała ona głównie na wspólnej dbałości o estetykę zabytków na Wzgórzu i o ich otoczenie. Działalność ta kontynuowana jest do dnia dzisiejszego. W latach 1963-5, pracownik muzeum Stefan Połom pomagał księdzu Józefowi Siance w pracach przy rekonstrukcji katedralnych organów. Kiedy w roku 1966 zakończono w katedrze prace organmistrzowskie, niżej podpisany pomagał w przygotowaniach do organizacji pierwszego międzynarodowego koncertu organowego, opracowując też tekst do folderu towarzyszącemu drugiemu koncertowi w roku 1967. W roku 1970, współpracująca z muzeum konserwatorka Janina Piaskowska wykonała prace renowacyjne przy emporze organowej. Na początku lat 70-tych XX wieku, kierująca Muzeum Mikołaja Kopernika, Barbara Hulanicka wykonała kilka kilimowych antependiów do manierystycznych ołtarzy w katedrze. Kolejni kierownicy i dyrektorzy muzeum mieli swój udział w pomocy przy programowaniu prac konserwatorskich w katedrze i opracowywaniu koniecznej dla nich dokumentacji. Ostatnią realizacją na rzecz katedry fromborskiej było opracowanie w 2008 r. szerokiego programu nowego szklenia witrażowego tego najważniejszego kościoła Warmii.

W roku 1991, na podstawie umowy zawartej pomiędzy proboszczem katedry księdzem prałatem Tadeuszem Graniczką, a dyrektorem Muzeum Mikołaja Kopernika, Henrykiem Szkopem, muzeum przejęło nadzór nad ruchem turystycznym w katedrze. Ta trwająca do dnia dzisiejszego współpraca, przynosi wymierne korzyści dla obu stron. Zadowoleni są też turyści, bowiem bez przeszkód mogą zwiedzać wnętrze katedry w godzinach otwarcia obiektów muzealnych.

We wrześniu 1992 roku, staraniem muzeum nagrano w katedrze koncert organowy wykonany przez profesora Andrzeja Chorościńskiego, na instrumencie z roku 1683, który

modernizowany był w latach 1935 i 1964-67. W roku następnym wydano go na kasie magnetofonowej i na płycie kompaktowej pt. *Organy fromborskie*. W roku 1995 wydano podobnie szereg utworów organowych w wykonaniu profesora Józefa Serafina, a w roku 2002 w ten sam sposób zarejestrowano koncert Juliusza Gembalskiego.

W końcu lat 90-tych XX wieku, kustosz muzeum Elżbieta Topolnicka – Niemcewicz, zidentyfikowała i opracowała obrazy importowane w XVII i XVIII z Włoch do retabulów katedralnych ołtarzy i w tym samym czasie kustosz Weronika Wojnowska, opracowała problematykę XIX – XX wiecznych witraży m.in. z okien południowej elewacji katedry, które posłużyły również do przyjęcia metody ich późniejszej konserwacji. W muzeum powstało szereg publikacji na tematy dotyczące historii Wzgórza Katedralnego, miasta, oraz szpitala św. Ducha z kaplicą św. Anny. Muzealnicy fromborscy w swoich opracowaniach podnosili często problematykę historyczną i zabytkową innych miejscowości na Warmii, nie tylko tych z okolic Fromborka. Publikacje owe zaczęły się ukazywać już pod koniec lat 60-tych XX wieku i kontynuowane są do dnia dzisiejszego. Najobszerniejsze opracowania to album *Frombork* autorstwa Jerzego Sikorskiego i Tadeusza Piaskowskiego z roku 1972, oraz album *Zabytki Fromborka*, Tadeusza Piaskowskiego i Henryka Szkopa wydany w roku 2004.

Pod koniec 1992 roku rozpoczęto prace zmierzające do komputeryzacji muzeum. Zakupiono wówczas pierwszy sprzęt i oprogramowanie. Komputery pracujące w sieci zainstalowano najpierw w sekretariacie, oraz w działach : dokumentacji, bibliotece i planetarium. W roku 1997, przygotowano i uruchomiono internetowe strony muzealne pod zarejestrowaną domeną www.frombork.art.pl. Prezentowana jest na nich w pięciu językach aktualna działalność muzeum, oraz podawane są podstawowe wiadomości turystyczne dla odwiedzających zabytkowy zespół miasta i Wzgórza.

Ostatnią pasją muzealników fromborskich jest problematyka zabytkowej ceramiki w najszerszym ujęciu tego tematu. Inspiracją dla niej były zabytki ceramiki użytkowej i artystycznej pochodzące z tutejszych wykopalisk, oraz zabytkowe piece (XV – XVIII) eksponowane w starym pałacu biskupim od roku 1970. Zainteresowano się tutaj najpierw ceramiką kadyńską, której dużą wystawę zorganizowano w muzeum pod koniec lat 90-tych XX wieku. W roku 2005 Muzeum Mikołaja Kopernika wzbogaciło się o porcelanowy serwis, datowany na koniec XIX wieku liczący 246 sztuk. Został on przypadkowo odnaleziony we wschodniopruskim majątku Piele, zakopany tam zimą 1945 r., kiedy jego ostatnia właścicielka Ada von Brandt opuszczała włości przed zbliżającym się frontem.

Jeszcze w połowie lat 80-tych rozpoczęto w muzeum gromadzenie zabytkowych kafli z pieców znajdujących się we Fromborku i w jego okolicy. Pierwszym egzemplarzem był XVIII – wieczny, dwukondygnacyjny piec z przeznaczonej wówczas do remontu kanonii pod patronatem św. Pawła. Został on staraniem pracowników muzeum , w celu uchronienia przed dewastacją, rozebrany i złożony w muzealnych magazynach. Zbiory kafli wzbogacano dzięki penetracji terenowej i zakupom oraz inwentaryzowano zabytkowe piece zachowane jeszcze in situ. W 2008 roku zorganizowano w Muzeum Mikołaja Kopernika wystawę *Przyjaciele naszych długich zim*, prezentującą zbiór powstały w rezultacie wieloletniej inwentaryzacji prowadzonej na terenie dawnych Prus Wschodnich i Pomorza przez Muzeum Mikołaja Kopernika , przy wsparciu Towarzystwa Miłośników Pieców Kafłowych z Braniewa. Doceniając te działania, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przyznał trzykrotnie kustoszom Jadwidze Semków i Weronice Wojnowskiej stypendia naukowe.

W połowie 2000 roku Muzeum Mikołaja Kopernika zostało zaproszone do realizacji projektu *World View Network*, działającego w ramach międzynarodowego projektu „Kultura 2000” finansowanego przez Unię Europejską. Projekt z dziedziny historii astronomii dotyczył pięciu wielkich astronomów nowożytnej Europy (Mikołaja Kopernika, Tychona de Brahe, Galileusza, Jana Keplera i Izaaka Newtona). Zakładał on szeroką współpracę pomiędzy departamentem kultury miasta Landskrona i Muzeum Tychona de Brahe na wyspie Hven

(Szwecja), Muzeum Historii Nauki we Florencji, Narodowym Muzeum Techniki w Pradze, National Trust i Woolsthorpe Manor (Wielka Brytania), oraz Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku. Współpraca obejmowała cztery wspólne programy działań. Pierwszy z nich to utworzenie inwentarza pamiątek historycznych i artystycznych po pięciu uczonych. Celem drugiego – powstanie projektu rozwoju każdego muzeum uczestniczącego w programie. Trzecie wspólne zadanie obejmowało stworzenie stron internetowych. Miały one prezentować krótką historię rozwoju poglądów na budowę świata, postacie pięciu astronomów, poświęcone im muzea, oraz współpraca między nimi. Efektem czwartego programu będzie wspólnie zorganizowana wystawa objazdowa. Część zadań wyznaczonych w tym projekcie została już wykonana, część czeka jeszcze na realizację. Z ramienia Muzeum Mikołaja Kopernika uczestniczą imiennie w tym projekcie, dyrektor Henryk Szkop oraz kustosz muzeum Barbara Cybulska, Małgorzata Czupajło i Magdalena Pilska- Piotrowska.

W roku 2007, firma witrażownicza Heinricha Oidtmanna z Linnich obchodziła jubileusz 150-lecia swojego istnienia. Z tej okazji zorganizowano w Linnich piękną wystawę. W warsztacie Oidtmanna w latach 1867-1911 wykonano większość witraży dla fromborskiej katedry. Doceniając dorobek naukowy kustosza Weroniki Wojnowskiej, dotyczący tego tematu, powierzono jej opracowanie niemiecko-polskiego tekstu do starannie wydanej publikacji towarzyszącej ekspozycji.

W końcu marca 2008 roku, Prepozyt kapituły katedralnej we Fromborku, ks. Biskup Jacek Jezierski zwrócił się do zespołu muzealnego z zaproszeniem do współtworzenia publikacji i udziału w sesji naukowej, przewidzianych w 2010 roku w związku z 750-leciem Kapituły Warmińskiej.

Ostatnio Muzeum Mikołaja Kopernika odwiedza rocznie blisko 150 000 osób. Największa frekwencja miała miejsce w roku 1977, kiedy przez ekspozycje muzealne przewinęło się 275 464 zwiedzających.

Tadeusz Piaskowski